

Menció d'Honor Saint Jordi 2001

El diumenge 23 de novembre de 1930 el senyor Francesc Moragues i Barret, acompanyat del bisbe Salvi Huix i en presència de les autoritats eivissenques i un nombrosíssim públic, inaugurava al passeig de Vara de Rey, a Eivissa, la sucursal de la Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis de Catalunya i Balears. Les innovadores activitats d'aquesta entitat fundada a Barcelona l'any 1904 no havien passat desapercebudes als prohoms eivissencs Isidor Macabich, Cèsar Puget i Vicent Costa "Rova", els quals havien observat la ràpida expansió i el creixement de *la Caixa* (nom històric i actual), així com els beneficis, tant econòmics com socioculturals, que generava a les localitats on s'havia instal·lat.

Les reiterades sol·licituds de la presència de *la Caixa* a Eivissa havien trobat ressò. L'assentament de l'entitat a la nostra illa fou ràpid i profitós. La nova forma de tractar les assegurances, el foment de l'estalvi, el suport a una indústria illenca tímida emergent, l'assessorament a la gent del camp, l'assistència a la dona treballadora, així com l'inici d'una inèdita tasca cultural foren el centre dels esforços de l'entitat a Eivissa i feren arribar a la nostra gent unes possibilitats inabastables fins a aquells moments.

Esmentar la important obra social encetada ens portaria a parlar dels subsidis de Maternitat, de l'Obra d'Homenatge a la Vellesa, del Règim Legal del Retir Obrer, dels dispensaris... Iniciatives totes elles precursors del que avui anomenem Seguretat Social. Però, sense obviar l'abast de les tasques ara esmentades, permeteu-me que em centri en les activitats culturals, de les quals en tenc vivència històrica i molts dels que avui ens acompanyau la compartireu. Aquelles 11 taules i 50 seients de la primera biblioteca pitiüsa, en una ampla estança presidida per un retrat del senyor Francesc Moragues, comandada per la severa vigilància de la senyora Regina Torres Compte; l'ordre, la serenitat i la tranquil·litat de l'ambient; les prestatgeries plenes de llibres en ordre rigorós; l'estufa central de llenya; els llums, generalment més generosos que els familiars –d'una cricanyeria clamorosa– són records inborrables de les nostres infàncies.

L'entrada a l'indret pel carrer d'Abel Matutes ens posava immediatament en contacte amb una desconeguda història d'Eivissa: trabucs, fluixes, flascos de foc, projectils i estris navals ens parlaven d'una illa corsària i marinera; vestits,llaços, gonelles, mantons, capells, espadenyes, tambors, flautes, castanyoles, ventalls i joieria ens mostraven l'antropologia rural d'un món tan ric com, aleshores, poc apreciat. Era un veritable museu etnològic, espoliat anys després per una pretesa associació d'*Amigos de Ibiza* dels quals Déu ens alliberi.

En tot cas, la curiositat s'encenia i les ànsies de saber i el

referment en l'aprenentatge de la lectura trobaven resposta en el nodrit catàleg bibliogràfic de l'establiment cultural. Gosaria dir que aprenguérem a llegir amb les tranquil·litats, les pauses i els silencis que ens exigia l'ambient de la biblioteca. És convenient recordar-ho avui, en aquest món tan canviant i sorollós, en el qual la cultura ha estat substituïda per la remor cultural, el coneixement per la informació i el llibre per la televisió.

La fidelitat lectora dels infants era recompensada anualment en un acte solemne a la mateixa biblioteca, on eren lliurats als guardonats una llibreta d'estalvis i un llibre de lectura, es guanyava la felicitació del personal i una menció en el diari. Recompensa considerada prou generosa per qui no esperava dels llibres més que el plaer d'arribar a móns llunyans i desconeguts, aventures i ànsia de coneixements en una època culturalment paupèrrima. El delegat de *la Caixa*, en el parlament de felicitació, ens alligonava i introduïa en el món de l'estalvi infantil, les mutualitats escolars, amb el recordatori de possibles obtencions de beques d'estudis, coses que no enteníem gaire, ateses les minvades economies de bona part dels guardonats. Ens posàvem les mans a les butxaques, en acte reflex, i el que trobàvem era algun dit que havia passat per ull en algun forat. El que sí valoràvem de bon de veres eren el panet, la barra de xocolata, la taronja i, sobretot, la sessió gratuïta de cinema al Teatre Serra oferts els dijous a la tarda (dia de vacances escolars) per *la Caixa*. I el mateix podríem dir de la generosa escalfor que produïa l'esplèndida estufa central de la sala de cultura, en aquells llunyans i freds dies d'hivern.

Que la biblioteca de la Caixa de Pensions fou el focus cultural més important de les Pitiüses i de les nostres infàncies no se'n dubti, així com l'únic lloc on teníem el primer contacte amb obres escrites en la nostra llengua, la llengua catalana.

Les memòries de la biblioteca ens parlen els anys cinquanta d'una mitjana diària de 112 lectors i 144 llibres consultats, resultats que aniran en augment, els anys posteriors, de manera proporcional al nombre d'estudiants d'escoles i instituts.

El creixement demogràfic i econòmic de les illes obliguen *la Caixa* a obrir l'any 1970 noves dependències, més idònies, al carrer Joan Xicó, i a inaugurar una nova biblioteca al número 2 de la Via Púnica, amb 64 punts de lectura: 33 d'adults, 16 d'infants i 12 per a revistes. La biblioteca aquell any va tenir 21.168 lectors i va aplegar 16.000 volums en el fons bibliogràfic i 54 títols de revistes i diaris. Abastava totes les àrees de coneixements i un fons documental de caràcter local ben important.

L'obertura el mateix any d'una sala d'exposicions, sempre generosa en l'acolliment de tota mena d'activitats culturals, tasca igualment compartida per la biblioteca, impulsà l'ambient pictòric i artístic en general. També és aleshores quan s'inicien les primeres campanyes de *la Caixa* a les escoles; i

el *Cavall Fort*, distribuït a les oficines, serà referència obligada en l'aprenentatge incipient, formal i lúdic, de la llengua catalana a les nostres escoles. Sovintejaran, així mateix, ajudes generoses per a activitats educatives en aquell món il·lusionat pels canvis democràtics i la recuperació de la llengua catalana, tímidament introduïda en els currículums escolars.

Des de *la Caixa* es donà suport a les primeres *Escoles d'Estiu*, itineraris pedagògics, elaboració de mapes de la geografia pitiüsa, publicacions en la nostra llengua, biennals d'art, recerca històrica, cicles de conferències, reedició de les obres d'Isidor Macabich, estudis locals, revistes escolars, excursionisme, activitats extraescolars de centres docents, activitats promogudes per l'Institut d'Estudis Eivissencs, com el Curs Eivissenc de Cultura i la Festa de la Nit de Sant Joan... La creació de la Fundació, l'any 1991, significà una reorientació de les activitats socioculturals de l'entitat, ja que si abans cobria unes necessitats que les administracions no preveïen, ara, en assumir-les l'Estat, les comunitats autònomes o els ens locals, era necessari centrar la seua política dins l'obra social, i així com desaparegueren totes les atencions de tipus sanitari, es lliurà el fons bibliogràfic i documental de la biblioteca a l'Ajuntament d'Eivissa, integrat avui en l'espai cultural i de serveis de l'edifici polivalent de Can Ventosa, finançat per *la Caixa*.

Les activitats educatives i culturals de l'actual *Fundació la Caixa* segueixen el fil conductor iniciat l'any 1930, sempre fidel a la llengua catalana i adequant les activitats a les necessitats actuals, elaborades i organitzades d'acord amb el rigor científic, didàctic i tècnic que requereix el nostre temps.

L'adaptació de *la Caixa* a un món en contínua transformació ha set admirable. I ben segur que l'acord del seu Consell General d'orientar bona part dels recursos de la Fundació a les activitats assistencials i a la franja social més necessitada i desafavorida és considerada per tots com un encert. Significa fidelitat a un dels objectius fundacionals: "La Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis existeix i funciona per reparar debilitats i procurar l'empara de les persones que pateixen alguna invalidesa". "Les mateixes operacions d'estalvi i de previsió tenen com a finalitat generar mitjans que reparin debilitats econòmiques".

Amb la gratitud que és capaç de manifestar l'Institut d'Estudis Eivissencs, la Menció d'Honor Sant Jordi que lliuram enguany vol ser un reconeixement explícit de la trajectòria històrica de la Caixa de Pensions a les Pitiüses.

En aquest món de globalitzacions i mundialitzacions, entronitzadores d'un nou déu econòmic, pregam que la Fundació la Caixa, hereva d'aquesta trajectòria, recordi les seues arrels de manera permanent i tenguí present que la principal inversió per construir la societat actual s'ha de fer en les persones. Transmeteu al President i al Patronat de la Fundació aquest record i reconeixement que avui feim des d'Eivissa.

Enhorabona.

MÀGIA DE JAZZ EN SETEMBRE

Eh, tu, Déu domèstic,
perquè t'ocultes sota la pica?
Perquè ens tens aquí
sostenint voltes blavenques
si ja sabem que l'essencial
és l'aparença?

Hem mudat de territori tan sovint,
esperonats per fosques homilies

—encara retrunyen,
saliva i caspa,
a goles enceses—

que ja no sabem què n'hem fet
d'aquells llibres vells
que ens agradaven tant.

De petits ens van fer creure
que els antics astronautes
eren perfectes.

Ara ja sabem, però,
que els agradava escoltar música,
que mai menyspreaven el plaer d'un bon
brandy,
i que, de tant en tant,
volaven ebris.

Rafel Serra

Eivissa, 22 d'abril de 2001.